

Robert Rozwałka, Tomasz Rutkowski, Ryszard Orzechowski

NOWE STANOWISKA EKSPANSYWNEGO KOSARZA – *ODIELLUS SPINOSUS* (BOSC, 1792) W POLSCE

New localities of the invasive harvestmen species – *Odiellus spinosus* (Bosc, 1792) in Poland

ABSTRAKT: *Odiellus spinosus* jest ekspansywnym gatunkiem kosarza, dotychczas znanym w Polsce z 8 stanowisk. Autorzy przedstawiają 15 nowych znalezisk, które uzupełniają informacje na temat rozmieszczenia *O. spinosus* w Polsce. Stanowisko w Bydgoszczy jest teraz najbardziej na wschód wysuniętym stanowiskiem tego gatunku w Europie.

SŁOWA KLUCZOWE: *Odiellus spinosus*, kosarze, gatunek ekspansywny

ABSTRACT: *Odiellus spinosus* is an invasive harvestmen species, known in Poland from 8 localities. The authors present 15 new records expanding the range of occurrence of this species in Poland. A new locality in Bydgoszcz is now the easternmost site of this species in Europe.

KEY WORDS: *Odiellus spinosus*, harvestmen, invasive species

Wstęp:

Kosarze (Opiliones) zwane czasem także łabuńcami, to niewielki rząd lądowych pajęczaków, reprezentowany w Polsce przez 37 gatunków (Staręga 2000, Rozwałka i Sienkiewicz 2010). Pod koniec XX wieku i na początku XXI wieku w Zachodniej i Środkowej Europie odnotowano, że niektóre gatunki kosarzy zaczęły poszerzać swój zasięg w kierunku północnym i wschodnim. Wskutek tej ekspansji, opilionofauna Polski wzbogaciła się o takie gatunki jak *Opilio canestrinii* (THORELL, 1876) (Staręga 2004, Rozwałka i Staręga 2012a), *Leiobunum limbatum* L. KOCH, 1861 (Rafalski 1985, Rozwałka i Staręga 2012b), *Lacinius dentiger* (C.L. KOCH,

1847) (Sanocka 1983, Staręga 2004, Rozwałka et al. 2010, 2013).

Takim gatunkiem ekspansywnym jest także *Odiellus spinosus* (Bosc, 1792) (fot. 1). Jeszcze w latach 70. XX wieku zasięg tego kosarza obejmował głównie niemal całą Francję, a oprócz niej także północne rejony Portugalii i Hiszpanii, Belgię, Holandię, południowe obszary Wielkiej Brytanii, zachodnie rejony Niemiec, północne i środkowe Włochy oraz Słowenię i Chorwację (Martens 1978: Abb. 620). Aktualnie, wskutek ekspansji *O. spinosus* wymieniany jest już z niemal całych Niemiec, w tym licznych stanowisk w części wschodniej i północnej (Staudt 2014), Danii (Enghoff i Pedersen 2007), a niedawno wykazano go także w Polsce (Rozwałka

Fot. 1. *Odiellus spinosus* (Bosc). Fot. R. Orzechowski.
Photo 1. *Odiellus spinosus* (Bosc). Photo by R. Orzechowski.

i Sienkiewicz 2010). Opublikowane dotychczas informacje (Rozwałka i Sienkiewicz 2010, Rozwałka et al. 2013) dokumentowały występowanie tego gatunku w Polsce na ośmiu, w większości synantropijnych, stanowiskach (ryc. 1) (Rozwałka i Sienkiewicz 2010, Rozwałka et al. 2013).

Autorzy, przy okazji badań i obserwacji różnych grup bezkręgowców, odkryli łącznie 15 nowych stanowisk *Odiellus spinosus*, które uzupełniają informacje na temat występowania tego kosarza w Polsce.

Nowe stanowiska:

Bydgoszcz [CD 09: 53°8'13"N; 18°7'23"E], Park Akademicki, pod sosnami, pułapki Barbera (samołówki); 13-20.07.2014 – 1 juv.; 4-19.09.2014 – 5♂♂, 2♀♀, 1 juv. 19.09-3.10.2014 – 1♂, 3♀♀; 3-17.10.2014 – 1♀; leg. T. Rutkowski, det. R. Rozwałka;

Bydgoszcz [CD 09: 53°9'19"N; 18°9'25"E], ul. Skarżyńskiego, mur kościoła; 17.10.2014 – 1♂; leg. et det. T. Rutkowski;

Bydgoszcz [CD 09: 53°9'19"N; 18°9'17"E], ul. Skarżyńskiego, mur; 17.10.2014 – 1♀; leg. et det. T. Rutkowski;

Bydgoszcz [CD 09: 53°7'38"N; 18°0'48"E], ul. Sielanka, mur Pałacu Ślubów; 18.10.2014 - 5♂♂, 1♀; leg. et det. T. Rutkowski;

Bydgoszcz [CD 09: 53°8'42"N; 18°8'58"E], ul. Magazynowa, mur magazynu meblowego; 3.10.2014 – 1♀; leg. et det. T. Rutkowski;

Dąbrówka [XU 10: 52°22'39"N; 16°44'32"E], ul. Poznańska, na ścianie marketu; 21.10.2014 – 1♀; leg. et det. T. Rutkowski;

Drzonów [WT 25: 51°56'01"N; 15°20'24"E]; bór sosnowy, na podłożu; 3.09.2014 – 1♀; leg. et dok. fot. R. Orzechowski, det. R. Rozwałka;

Gościm [WU 44: 52°45'11"N; 15°44'05"E], bór sosnowy, na ściółce; 5.06.2014 – 1 juv.; dok. fot. R. Orzechowski, det. R. Rozwałka;

Komorniki [XU 20: 52°20'22"N; 16°48'48"E], ul. Staszica 41, na ścianie, 17.09.2013 – 1 ♂; leg. et det. T. Rutkowski;

Poznań [XU 21: 52°27'36"N; 16°54'44"E], os. Zygmunta Starego, na ścianie 15.09.2013 – 1 ♀; leg. et det. T. Rutkowski;

Poznań [XU 20: 52°24'26"N; 16°54'19"E], ul. Bukowska, mur Starego Zoo; 21.10.2014 – 6 ♂♂, 5 ♀♀, 1 ex. martwy; leg. et det. T. Rutkowski;

Skórzewo [XU 20: 52°23'23"N; 16°46'48"E], ul. Poznańska, na murze, 20.09.2014 – 1 ♂; leg. et det. T. Rutkowski;

Skórzewo [XU 20: 52°23'18"N; 16°47'03"E], ul. Poznańska 74, na murze, 25.10.2013 – 2 ♂♂; leg. et det. T. Rutkowski;

Zielona Góra-Osiedle Leśne [WT 35: 51°56'39"N; 15°27'13"E¹], osiedle mieszkaniowe, na ścianach budynków; 12.11.2012 – 1 ♀; dok. fot. R. Orzechowski, det. R. Rozwałka; 3.08.2013 – 1 ♀; dok. fot. R. Orzechowski, det. R. Rozwałka; 17-18.07.2014 – 2 ♀♀; dok. fot. R. Orzechowski, det. R. Rozwałka; 30.08.2014 – 2 ♀♀; leg. et det. R. Orzechowski; 3.09.2014 – 1 ♀; leg. et det. R. Orzechowski; 5.09.2014 – 1 ♀; leg. et det. R. Orzechowski; 12.09.2014 – 1 ♀; leg. et det. R. Orzechowski; 13.10.2014 – 1 ex. obs. et det. R. Orzechowski; 19.10.2014 – ponad 20 ex. obs. et dok. fot. R. Orzechowski;

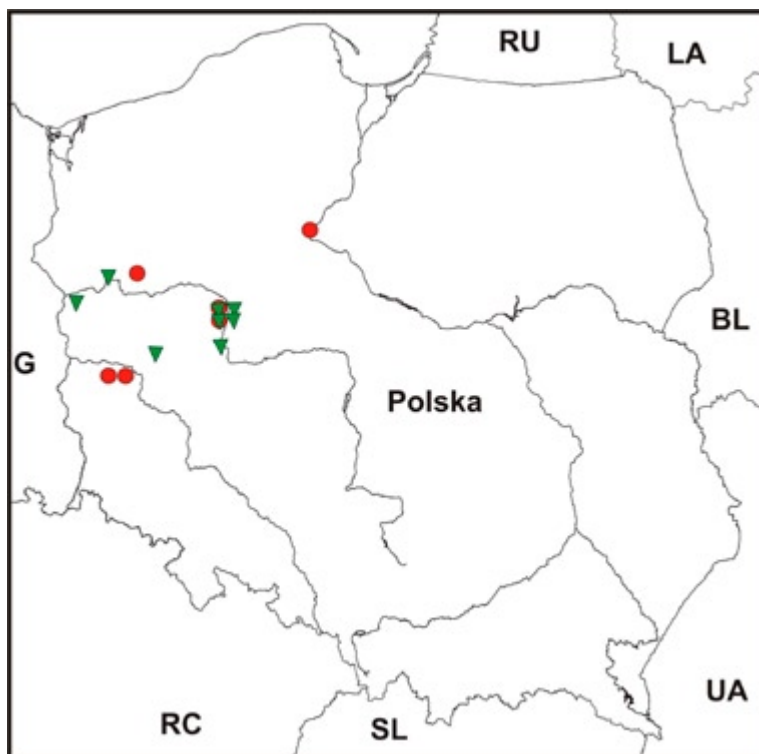
Zielona Góra-Centrum [WT 35: 51°56'35"N; 15°30'21"E], ul. Fryderyka Chopina, na murze, 13.10.2014 – 1 ex. dok. fot. et det. R. Orzechowski.

Dyskusja i wnioski

Przedstawione dane wskazują, że *Odiellus spinosus* jest w Polsce gatunkiem znaczą-

nie bardziej rozpowszechnionym, niż to mogło wynikać z dotychczasowych, skąpych informacji (Rozwałka i Sienkiewicz 2010, Rozwałka et al. 2013). Kolejne stanowiska z zachodniej Polski (Zielona Góra, Drzonów czy z zachodnich obrzeży Poznania (Dąbrówka, Skórzewo, Komorniki) świadczą, że jest to kosarz przypuszczalnie dość powszechny, zwłaszcza w zachodniej części polskiego odcinka Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej (ryc. 1). *Odiellus spinosus* w środowiskach antropogenicznych zbierano lub obserwowano najczęściej w parkach śródmiejskich lub na terenach z luźną, jednorodziną zabudową. Zaprezentowane obserwacje, potwierdzają także wcześniejsze sugestie, że *O. spinosus*, oprócz środowisk synantropijnych, skolonizował lub kolonizuje także biotopy naturalne, głównie suche bory sosnowe. Pojedyncze stanowiska naturalne lub półnaturalne, tzn. położone w pobliżu terenów zurbanizowanych, były znane już wcześniej (Rozwałka i Sienkiewicz 2010, Rozwałka et al. 2013). Prezentowane obserwacje z Drzonowa i Gościmia dostarczają argumentów potwierdzających występowanie *O. spinosus* w biotopach naturalnych. Z występowaniem *O. spinosus* w środowisku naturalnym wiąże się realne, choć trudne do wymiernego sprecyzowania i oszacowania zagrożenie związane z jego wpływem na rodzimą opilionofaunę (i nie tylko). *Odiellus spinosus* jest większy [♂: 7,5-8,2; ♀ 7,0-10,5 mm (Martens 1978)], niż jakiegokolwiek inne krajowe gatunki kosarzy występujące na Niżu Polskim (Staręga 1976). Tym samym na pewno jego obecność, jako największego drapieżnika, musi wpływać na populacje rodzimych kosarzy – głównie na gatunki z rodzaju *Lacinius* THORELL oraz *Lophopilio palpinalis* (HERBST) i *Oligolophus tridens* (C.L. KOCH). Samo oddziaływanie może dotyczyć zarówno bezpośredniej eliminacji i zjadania konkurujących z *O. spinosus* gatunków ro-

1 Podano centralny punkt osiedla, okazy obserwowano lub odnotowano w promieniu kilkudziesięciu metrów, na sąsiadujących ze sobą ulicach Cisowej, Jesionowej, Modrzewiowej.

Ryc. 1. Występowanie *Odiellus spinosus* (Bosc) w Polsce, zielone trójkąty – stanowiska znane z literatury, czerwone kółka – nowe stanowiska. Punkty odpowiadają kwadratowi siatki UTM.

Fig. 1. Occurrence of *Odiellus spinosus* (Bosc) in Poland, green triangle – published data, red circles – new data. The points correspond to the UTM grid squares.

dzimych, jak i rywalizacji o bazę pokarmową czy kryjówki. O tym, że takie zagrożenie nie jest czysto teoretyczne, może świadczyć niemal zupełne wyginięcie *Opilio parietinus* (DE GEER) w Holandii, wskutek pojawienia się inwazyjnego *Opilio canestrinii* THORELL (Noordijk 2014).

Warte odrębnego podkreślenia jest stwierdzenie występowania *Odiellus spinosus* w Bydgoszczy, ok. 110 km w linii prostej od innych dotychczas rozpoznanych stanowisk tego ekspansywnego gatunku w Polsce (ryc. 1). Jest to jednocześnie obecnie najdalej na wschód wysunięte stanowisko tego kosarza w Europie.

LITERATURA

- ENGHOFF H., PEDERSEN J. 2007. A new harvestman for Denmark: *Odiellus spinosus* (Bosc, 1792) (Opiliones). Entomologiske Meddelelser, Copenhagen, 75: 59-63.
- MARTENS J. 1978. Spinnentiere, Arachnida. Weberknechte, *Opiliones*. Die Tierwelt Deutschlands, Jena, 64: 464 pp.

- NOORDIJK J. 2014. Laatste populaties van de hooiwagen *Opilio parietinus* (Opiliones: Phalangiidae) in Nederland. *Entomologische Berichten*, 74(1-2): 21-27.
- RAFALSKI J. 1985. *Leiobunum limbatum* L. Koch nowy dla fauny Polski gatunek kosarza (Opiliones). *Przegląd zoologiczny*, Wrocław, 29(2): 171-174.
- ROZWAŁKA R., RUTKOWSKI T., SIENKIEWICZ P. 2013. New data on the occurrence of two invasive harvestmen species – *Odiellus spinosus* (Bosc) and *Lacinius dentiger* (C. L. KOCH) in Poland. *Fragmenta faunistica*, 56(1): 47-54.
- ROZWAŁKA R., SIENKIEWICZ P. 2010. First record of *Odiellus spinosus* (Bosc, 1792) (*Arachnida: Opiliones*) in Poland, *Annales UMCS*, sec. C. 65(1): 107-112.
- ROZWAŁKA R., SIENKIEWICZ P., STARĘGA W. 2010. Distribution of *Lacinius dentiger* (C.L. KOCH, 1847) (*Arachnida: Opiliones*) in Poland. *Annales UMCS*, sec. C. 65(2): 67-72.
- ROZWAŁKA R., STARĘGA W. 2012a. The invasive harvestmen *Opilio canestrinii* (THORELL, 1876) (*Opiliones: Phalangiidae*) in Poland, *Fragmenta faunistica*, 55(2): 161-168.
- ROZWAŁKA R., STARĘGA W. 2012b. Distribution of *Leiobunum limbatum* L. KOCH, 1861 (*Opiliones: Sclerosomatidae*) in Poland. *Fragmenta faunistica*, 55(2): 177-183.
- SANOCA E. 1983. Kosarze (*Opiliones*) strefy przełomów pod Książem (woj. wałbrzyskie). In: GŁOWACKA-MIGULA E., SKOWERSKA M., WOJCIECHOWSKI W. (Eds.). *Postępy zoologii (Materiały informacyjne na XIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Zoologicznego)*, Katowice, wrzesień 1983, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, p. 124.
- STARĘGA W. 1976. Kosarze – *Opiliones*. *Fauna Polski*, PWN Warszawa, 5: 197 pp.
- STARĘGA 2000. Check-list of harvestmen (*Opiliones*) of Poland; <http://www.arachnologia.edu.pl/kosarze.html>
- STARĘGA W. 2004. Interessante Weberknechtfundes aus Polen (*Arachnida: Opiliones*). *Arachnologische Mitteilungen*, 27: 78-88.
- STAUDT A. 2014. Nachweiskarten der Spinnentiere Deutschlands. (*Arachnida: Araneae, Opiliones, Pseudoscorpiones*). Available from <http://www.spiderling.de/arages/>

Summary

Odiellus spinosus is an invasive Western European harvestmen that was recently found at eight localities in the western part of Poland. New data presented in this paper complement existing information on the localities of *O. spinosus* in the country. A new finding in Bydgoszcz is now the easternmost site of this species in Europe. It is shown that this species is spreading not only in synanthropic environments, but also colonizes natural habitats.

Adresy autorów:

Robert Rozwałka
Zakład Zoologii UMCS
ul. Akademicka 19, 20-033 Lublin
e-mail: arachnologia@wp.pl

Tomasz Rutkowski
ul. Kolejowa 24A/1, 62-070 Dąbrówka
e-mail: pardosa@gazeta.pl

Ryszard Orzechowski
ul. Cisowa 1A/6, 65-960 Zielona Góra
e-mail: rysiaty@wp.pl